

Journal of Archaeology & Art

Arkeoloji ve Sanat

147: Eylül–Aralık 2014

Şaşırtıcı Bulgularıyla Bir Kurtarma Projesi
SEYİTÖMER HÖYÜĞÜ KAZISI

ISSN 1300–4514

Türk Arkeolojisinde Bilimsel Çalışmalar, Magazinsel Yorumlar

Celal Şimşek

Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Denizli.
celal.simsek@gmail.com

Bu kısa çalışma Arkeoloji ve Sanat Dergisi 146, 2014, s.123-129'de Prof. Dr. Sencer Şahin'in (Rahmetli) Bilim ve Bilirbilmezlik Üzerine Notlar III, içinde "İncil, Kilise ve Laodikeia ile Tanrının Gözleri"

başlıklarında ele aldığı yazısı üzerine genel, detaya inilmeyen bir yorum olarak hazırlanmıştır.

Her şeyden önce yakın zamanda kaybettiğimiz, Türk Arkeolojisi'ne Klasik Filoloji alanında büyük hizmetleri geçmiş olan Prof. Dr. Sencer Şahin hocayı burada rahmetle anarak başlamak istiyorum. Yukarıda verilen eleştiri içinde bazı başlıklara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Laodikeia'da İmparator Hadrianus döneminde kente Neokoron(s) Tapınak Koruyuculuğu unvanının verildiğine ilişkin olarak 2008 yılı kazılarında çıkan yazıt, 2009 yılında Denizli Pamukkale Üniversitesi'nde yapılan 31. KST'da bilim dünyasına duyurularak sempozyum kitabında yazılmıştır (C. Şimşek, "2008 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları, 31. KST, 4, 2009, s.112). Elbette bunda İmparatorun arkadaşı olan Laodikeia'lı Sofist Polemon'un etkisi olmalıdır. Antik kentler ve sofistlerin kentlerine yaptıkları katkılar bağlamında, 2012 yılında Pamukkale Üniversitesi'nde ortaklaşa yapılan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Felsefe İhtisas Komitesi'nin Hierapolis/Pamukkale'de Felsefeye Yolculuk Sempozyumu'nda antik yazar Philostratus'un da verdiği bilgilere dayandırılarak, Laodikeia'ya bu ünvanın verilmesinde Polemon'un katkısı üzerinde durulmuştur (C. Şimşek, "Lykos Vadisi'nden İki Sofist: Antipater ve Polemon", *Hierapolisli Bir Filozof Epiktetos*, Ankara, 2014, s. 27-30).

Bir diğer konu, 2013 yılında yayınladığımız *Laodikeia (Laodicea ad Lycum), Laodikeia Çalışmaları 2*, İstanbul, adlı kitapta s. 338, dipnot 8'de W. Ramsay, L. Robert, J. Des Gagniers ve T. Corsten'in çalışmaları verilmesine rağmen, sadece T. Corsten, "Die Inschriften von Laodikeia am Lykos", *Teil 1, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Band 49, Bonn, 1997*'ye değinilmiştir. Burada Hıristiyanlığın yayılması dönemi itibariyle ele geçen yazıtların toplandığı yayınlar genel olarak verilmiştir. Yazar eleştirisinde sadece T. Corsten'in yayını üzerinde durmuştur. Oysa bu dönemle ilgili olarak T. Corsten'in yayınında; Nympaeumda bulunan ve s. 57-59, no. 18'da verilen yazıt vali Skylakios epigramıdır ve M.S. 340-350'ye tarihlenmiştir. S. 85-87, no. 41'de verilen Flavius Anysius'un heykel yazıtı, M.S. 4. yüzyıla verilmiş olup, yazıtta kentten metropolis olarak söz edilmektedir. Bu da kentin bölgede bir Hıristiyanlık merkezi olduğunu göstermektedir. S. 150-151, no. 79'da verilen Rhodylleis'in alanını gösteren yazıtlı stel, Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne verilmiş olup, üzerinde haç yer alır. 2013 yılında yayınladığımız genel kitapta Yedi Kilise ile ilgili yazıtların varlığından hiç söz edilmemiş sadece, Geç Roma-Erken Bizans Dönemi yazıtların varlığı vurgulanmıştır.

Laodikeia Kilisesi'nin tarihlenmesi ve önemine gelince, *Laodikeia (Laodicea ad Lycum), Laodikeia Çalışmaları 2*, İstanbul, 2013 adlı yayında; Lykos Vadisi'nde Hıristiyanlık, Laodikeia Kiliseleri ve Laodikeia Kilisesi s. 338-391'de verilmiştir. Söz konusu yayında Kentte ve Lykos Vadisi'nde Hıristiyanlığın nasıl yayıldığı, Yedi Kilise, Laodikeia Kiliselerinin tarihlendirilmesi genel olarak ele alınmıştır. Eleştiride sözü edilen Laodikeia Kilisesi mozaiki üzerinde yer alan yazıtın çevirisi s. 355'te, fotoğrafı ise Resim 463'te verilmiştir. Oysa yazar gazete haberleri üzerinden hareket etmiştir. Kitabın hiçbir yerinde kilisenin M.S. 1. yüzyılda yapıldığından bahsedilmemiş olup, M.S. 313 Milano Fermanı arkasından Büyük Constantinus zamanında (M.S. 306-337) yapılan ve özgün planı bozulmayan bir kilise olduğu üzerinde durulmuştur. Laodikeia'nın Yedi Kilise içinde sayılan bir kent oluşu itibarıyla, bu kilisenin önemi özellikle vurgulanmıştır.

Tanrı Gözü eleştirisine gelecek olursak, *Laodikeia (Laodicea ad Lycum), Laodikeia Çalışmaları 2*, İstanbul, 2013 yayınında Kiliseli Peristylli Ev, s. 319-328, Resim 433-438'te verilmiş olup, s. 327, Resim 436-437'de "...eksonarthekeste (dış narteks) ortaya çıkartılan opus spicatum döşemelerdeki iki göz; Tanrının buraya gelenleri izlediği ve O'nun koruması altında oldukları gibi bir ifade taşımaktadır. Bu ayrıca daire içine yapılan christogram ile de kuvvetlendirilmiştir. Paganizmden gelen bu betimlemenin güzel bir örneği Milasa (Milas) Baltalı Kapı'da kemerli kilit taşı üzerinde yer alan çift yüzlü baltada (labrys) yapılan gözlerle ifade edilmiştir..." şeklinde örneklere gidilmiştir. Fotoğrafa bakıldığında betimlemenin yan yana iki göz olduğu, balık olmadığı herkes tarafından anlaşılabilir niteliktedir. Yine burada yapılan eleştiride kitaptan örnek verilmesi yerine, internet ortamından sağlanan gazete kupürlerinden örnekler verilmesi yönüne gidilmiştir. Gazete haberlerine müdahale etme şansınız olmadığı gibi, yazılı verilen metinlerin bile değiştirilerek sansasyonel haber niteliğine dönüştürüldüğü, hepimizce bilinmektedir.

Göz, daha çok Doğu kaynaklı olup, Mısır'da Ra'nın gözü buna en güzel örnektir. Anadolu'da ise Milas Baltalı Kapı'da kemerin kilit taşı olarak kullanılan ve üzerinde kabartma olarak yapılan çift yüzlü balta (labrys)'nın (Res. 1) iki kanadında birer göz yer almaktadır (A. Kızıl, "Das Baltalı Kapı in Mylasa, Die Labrys und Die Augen des Zeus", *Anatolia Antiqua/Eski Anadolu, XVII, 2009*, s. 255-264). Baltalı Kapı M.S. 2. yüzyılda tarihlenmekte olup, kapı Labraunda Zeus Kutsal Alanı'na ulaşımı sağlayan yol üzerindedir. Burada balta üzerinde yer alan gözler, kutsal alana gitmekte olan korteji tanrının gördüğü, izlediği, gözlediği gibi bir ifadeyi sembolize etmektedir. Pagan inancından gelen bu ifade kendisini Laodikeia Kiliseli Peristylli Ev, dış narteks kısmında *opus spicatum* döşemede bir *christogram* ve iki göz olarak kendini göstermiştir. Bu farklı bir şekilde Hadrianus (M.S. 117-138) dönemine tarihlenen Euromos Zeus Tapınağı naos duvarı dışında ise iki kulak, yani "Tanrının Dinlediği" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Denizli Gözler'de bulunan ve Hierapolis Arkeoloji Müzesi'nde korunan, M.S. 2. yüzyılın ortalarına tarihlenen Apollonophanes'e ait Apollon Kareios'a adak stelinde, çift yüzlü balta ve iki yanında birer kulak kabartması (Res. 2) betimlenmiş olup, burada "Tanrının Ona tapanların dualarını dinlediği" şeklinde bir ifade yer alır (A. Ceylan-T. Ritti, "A New Dedication to Apollo Kareios", *Epig. Anat.*, 28, 1997, s. 57-67, Taf. 14).

Ortak yayın hususunda ise Laodikeia kazılarında heyet üyesi olarak çalışan İtalyan Uyruklu Doç. Dr. F. Guizzi ile birlikte yayınladığımız (C. Şimşek-F. Guizzi, "A Dedication of the Praeses Dyscolius from Laodikeia on the Lykos", *Mediterraneo Antico, Anno XV, Fas. 1-2*, Roma, 2012, s. 511-518) adlı makalede kazı ve kent tarihçesi tamamen tarafımdan kaleme alınmıştır. Yazıt çözümü ise F. Guizzi tarafından yapılmış olan ortak bir yayındır. Bu disiplinlerarası ortaklaşa çıkartılmış bir yayındır. Ayrıca tüm Laodikeia yazıtlarını içeren kazı bandının yayın çalışmalarına da başlanmıştır.

Laodikeia Nekropolü (2004-2010 Yılı) 1.1-1.2, Laodikeia Çalışmaları 1 (Editör C. Şimşek), İstanbul, 2011. Yayını ile ilgili olarak, ŞİMŞEK Celal (éd.), *Laodikeia Nekropolü*

(2004/2010 yılları), *Laodikeia Çalışmaları: 1.1, metin; 1.2, katalog*, İstanbul, Ege Yayınları, 2011, 2 vol. 23,5 x 30,5, texte: 199 p., 144 p. n/b et coul. ; catalogue: 729 p. avec fig. n/b et coul, *Revue Archéologique*, 2013/1, no. 55, 127-150'de F. D'Andria tarafından tanıtım-eleştiri yapılmış olup, bu tanıtım-eleştiri *Arkeoloji ve Sanat* 144, 2013, s.165-174'te Türkçe olarak yayımlanmıştır.

Osman Hamdi Bey'le başlatabileceğimiz Türk Arkeolojisi, özellikle Cumhuriyetin Kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Atatürk'ün eğitim almak üzere ilk öğrencileri yurtdışına göndermesi ve bunların yurda dönüşleriyle birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Günümüzde bulunduğumuz konum gerçekten önemlidir. Türk Arkeolojisinin geldiği noktayı küçümsemek, bu alanda yetiştirilen öğrencileri hor görmek, akademisyenlere yukardan bakmak ve hakir görmek anlaşılabilir bir durum değildir. Farklı üniversitelerde çalışmakta olan genç meslektaşlarımız canla başla Türk Arkeolojisini belirli bir konuma getirmek için uğraşı vermektedirler. Bizler gelecekte arkeoloji bayrağını taşıyacak olan öğrencilerimizi ve genç meslektaşlarımızı hor görme lüksüne sahip değiliz. Bir Anadolu atasözü vardır: "*Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz*". Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi sayfasına baktığımızda (www.kulturvarliklari.gov.tr) 2013 yılında Bakanlar Kurulu Kararlı olarak; 109 Türk kazısı, 34 yabancı kazı yapılmıştır. Bunun yanında 20 Türk yüzey araştırması, 15 yabancı yüzey araştırması, 65 müze kazısı, 85 müze kurtarma kazısı, 3 sualtı Türk araştırması ve 23 kamu yatırım alanı kazısı yapılmıştır. Özellikle son 20 yılda kazı ve araştırmalara verilen devlet desteği, son derece artmıştır. Birçok *bölgede yapılan kazılar sayesinde, halkın da arkeoloji bilimine bakışı değişmiş, bir nevi arkeoloji halka inmiştir*. Arkeoloji şüphesiz bilim için yapılır, ama bunun dışında bir de kültür ayağı vardır. Medeniyetin ortak kültür mirası olan bu kalıntıları herkesin görme, tanıma ve algılama hakkı vardır.

Kazı ve restorasyon çalışmaları, elbette kendi alanlarında uzmanlaşmış ekip işidir, organizasyon işidir ve sistem işidir. Tüm bunlar yapılırken alt yapının ve yetişmiş elemanların yeterli olduğu söylenemez. Ancak bunlar hızlı bir şekilde tamamlanmakta ve Anadolu'da birçok üniversitenin arkeoloji bölümlerinde genç meslektaşlarımız canla başla çalışmakta, çok nitelikli kazı, araştırma ve yayınlar yapmaktadırlar.

Arkeoloji geçmişte yaşamış olan insanların bıraktığı somut verileri ele alarak incelediğinden, farklı bilim dalları ve kendi alanlarında buralarda yetişmiş olan farklı bilim insanlarıyla çalışan, yorumlayan, kısacası disiplinlerarası çalışma ve yorumlara açık bir bilim dalıdır. Bu sayede farklı bakış açılarıyla çok çeşitli yayın ve araştırmalar yapılmaktadır.

Ülkemizde bilimsel ortamın dünyanın ilerlemiş ülkelerinde olduğu gibi evrensel ölçütler ile uyum içerisinde paralel geliştiğini iddia etmek pek mümkün değildir. Tabii bu

duruma koşut olarak Türkiye’de akademinin ve akademisyenliğin yıllardan bu yana çözüml bekleyen pek çok sorunu olduğunu görmek gerekir. Herkesin farkında olduğu bu sorunların tespitinde ve çözüml önerilerinde tepeden bakmayan, kişiselleştirilmemiş ve bilimi tekelleştirmeyen bir bakış açısı ortak kaygı olmalıdır.

Kuşkusuz tüm dünyada bilim insanların taşıması gereken bazı evrensel özellikler vardır. Objektif olmak, sorumluluk sahibi olmak, aydın olmak ve tabii eleştirilere açık olmak bunlardan sadece birkaçıdır. Bilim insanı düşüncelerini doktora tezleri, makaleler ve kitaplarda paylaşır ve eleştiriler de pek tabii olarak bu yayınlara yönelik olur. Evrensel niteliklere sahip bir bilim insanından, yazdıklarına yönelik bütün eleştirileri ağırbaşlılıkla karşılaması ve kendisini bildikleri ile değil bilmedikleri ile özeleştiriye tabi tutması beklenir. Eleştirilerde ya da tartışma ortamlarında akılcı yaklaşımın duygusal yaklaşımın önüne konması da bir gerekliliktir. Dolayısıyla bilim insanların birbirine yaptığı eleştirilerde en azından bunu beklemek bilimin evrensel değerleriyle çelişmeyen bir istektir.

Sonuç olarak; Arkeoloji ve Sanat Dergisi 146, 2014, s. 123-129’de yayımlanan maalesef bir kısmını yukarıda verdiğim ve değindiğim evrensel ölçütler ile uyum içerisinde olmayan, bilimsel eleştiri ile bağlantısı bulunmayan değerlendirmeyi üzüntüyle takip ettim. Bilimsel olma iddiasında bulunan bir dergide yer alan eleştiri, tanıtım vb. yazılarda kullanılan bilgilerin, bilimsel yayınlardan alınıp alınmadığının kontrol edilmesini bekledim. Eleştiri yazısında hiçbir bilimsel yayınlama ile ilişkisi olmayan, Google ve gazete kupürlerinden yola çıkılarak tamamen şahsıma yönelik tepeden bakan ifadelere sahip yazının sorumluluğunun aynı zamanda dergiyi yayımlayan ve editörlüğü yapan kişilerde de olduğunu hatırlatmak isterim.* Bu yazıda sunulan bilgilerin tekrardan gazete haberlerine ya da Google bilgilerine dayandırılarak yapıldığını hatırlatmak isterim. Üstelik aynı yazıda maalesef arkeolog dedikodularına dayanılarak, hiç dinlenmeden nasıl çalıştığım, bu tempoda bilimsel faaliyetleri nasıl yürüttüğüm, vd. gibi son derece sübjektif ve bilimsel eleştiri ile uzaktan yakından ilgisi olmayan ifadeler de yer almaktadır.

Burada bu eleştirilere tek tek cevap vermenin gereksiz ve yersiz olduğunu düşündüğümden sadece genel hatlarıyla değinmeyi uygun gördüm. Bunun yerine tüm bilim insanlarından beklentim eleştirilerin evrensel ölçütlere dayanması, objektif gerekçelerle ve hepsinden önemlisi bilimsel yayınlar dikkate alınarak yapılmasıdır. Aksi yayınlar ile cevaplar, eleştiri ve tanıtım yazılarının magazin köşelerindeki dedikodu haberlerinin ötesine geçmemesine yol açacaktır ki bu hâlihazırda var olan birçok bilimsel sorunumuzun büyümesine sebebiyet verecektir. Bu vesile ile son yazısını üzüntü ile karşıladığım Prof. Dr. Sencer şahin’i rahmetle anıyor ve bilim camiasına sunduğu tüm değerli katkıları için O’na teşekkür ediyorum.

.....

* Arkeoloji ve Sanat Dergisi’nden Açıklama: Arkeoloji ve Sanat Dergisi’nin ilk döneminden itibaren her sayısında künye de yer alan ve titizlikle uygulamaya çalıştığımız yayın ilkesi notunu bir kez de burada tekrarlama gereği duyuyoruz: *“Yayımlanan yazılardaki her türlü görüş ve düşüncelerin, bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlarına aittir. Arkeoloji ve Sanat Dergisi/Yayınları bunlardan herhangi bir sorumluluk kabul etmez.”* Bunun yanı sıra Arkeoloji ve Sanat Dergisi Danışma-Onur Kurulu Üyeleri her zaman görüş, düşünce ve önerilerini dergide herhangi bir kısıtlama ve “sansür” e tabi olmadan yayımlayabilirler. Yazıda konu edilen eleştiri yazısını kaleme alan Prof. Dr. Sencer şahin de, hem Onur Kurulumuzun bir üyesi, hem de Eskiçağ Tarihi alanında yurtiçi ve yurtdışında duayenliği herkesçe kabul edilmiş bir bilim insanıydı. Öte yandan Prof. Dr. Celal şimşek’in de bir kurul üyemiz olarak gerek diğer iki kazı üyesiyle birlikte, Sn. Sedef Çokay-Kepçe’nin kendilerini eleştirdiği tanıtım yazısına karşı kaleme aldıkları *“Laodikeia Nekropolü Yayını Eleştirisi Üzerine”* başlıklı cevabi yazısı (Arkeoloji ve Sanat 141, 2012 s.149-170) da gerekse yukarıdaki yazısı bu ilkesel uygulama doğrultusunda özđün haliyle yayımlanmıştır.